

Kıvılcımlı hakkındaki Komintern raporları ve Doktor'un eleştirilere cevabı

Hazırlayan: Dr. Mehmet Perinçek

Bu ayki “Tarihimizden Belgeler” sayfalarını Türk sosyalist hareketinin önde gelen teorik ve siyasal önderlerinden Dr. Hikmet Kıvılcımlı’ya (1902-1971) ayırıyoruz. Kıvılcımlı, gençlik yıllarında katıldığı Kuvayı Milliye’den TKP’ye, Vatan Partisi’ne kadar hep örgütlü mücadele içinde olmuş, basın-yayın hayatı içinde de birçok teorik ve siyasal eser ortaya koymuştur.

Kıvılcımlı, TKP’de bulunduğu 1920 ve 30’lu yıllarda yönetici görevlerde bulunmuş ve birçok kez de tutuklanmıştır. Bu dönemde Komintern bünyesinde dünyadaki komünist partilerin önde gelen yönetici ve üyelerinin “şahsi dosyaları” tutulmuş ve haklarında kısa bilgi notlarından raporlara kadar birçok belge kaleme alınmıştır. Bu dosyalar, bugün Komintern arşivini de kapsayan Rusya Toplumsal Siyasal Tarih Devlet Arşivi’nde (RGASPI) saklanmaktadır.

Bu sayımızda Hikmet Kıvılcımlı’nın bu arşivde saklanan “şahsi dosyası”ndan üç belgeye yer veriyoruz. TKP’nin o dönemdeki liderlerinden Dr. Şefik Hüsnü (Ferdî), Reşat Fuat Baraner (Sıtkı) ve İsmail Bilen (Marat), Dr. Hikmet Kıvılcımlı hakkında Komintern adına yazdıkları notlar/raporlarda onun kişisel özelliklerine ve biyografisine dair farklı bilgiler paylaşmışlardır. Bu bilgi notları/raporlarda Doktor’un olumlu yanlarıyla birlikte olumsuz görülen özellikleri de vurgulanmıştır. Bunların

başında ise Kıvılcımlı’nın gizliliğe (konspirasyon) yeterli özeni göstermemesi gelmektedir. Bu eleştirinin Kıvılcımlı’nın kulağına da gittiği anlaşılmaktadır. Seneler sonra Kıvılcımlı, ölmeden hemen önce bu eleştiriye “Günlük Anılar”ında cevap vermiştir. Doktor’un anılarının vesika niteliğindeki bu bölümünü de Komintern belgelerinin ardından sizlere sunuyoruz.

“Çok Gizli” ibareli Komintern belgeleri ilk kez tam metin olarak yayımlanıyor. Ferdi ve Marat imzalı belgeler Rusçadan çevrilmiştir. Sıtkı’nın Osmanlıca kaleme aldığı raporun transliterasyonu Banu İşlet’e aittir. Sayın İşlet’e ve sayfamıza katkılarından dolayı Sayın Erden Akbulut’a teşekkür ederiz.

Belgelerdeki bütün dipnotlar tarafımızdan konulmuştur.

BELGE 1:

Dr. Hikmet. 1921 yılından beri parti üyesi. Uzun yıllar hapis yattı, partiye tamamen sadık olduğunu kanıtlamıştır. Zeki, partiye bağlı, siyasi açıdan çok iyi gelişmiştir. Konspirasyon bakımından pek ihtimamlı değildir. Şu an partinin legal neşriyatıyla uğraşmaktadır. Küçük burjuva menşeli aydındır. Komünist Gençler Birliği’nin kurucularındandır.

23/VII-35 Ferdi¹

(RGASPI fond 495, liste 266, dosya 193, yaprak 21)

¹ Dr. Şefik Hüsnü (Deymer), o dönem Komünist Enternasyonal Kontrol Komisyonu üyesidir.

5. 1-р Хикмет. — Член партии с 1921 г. Много лет просидел в тюрьме, доказал свою полную преданность партии. Умен, предан партии, очень хорошо развит политически. Несколько небрежен с точки зрения конспирации. Занимается в настоящее время легальной прессой партии. Мелкобуржуазного происхождения, интеллигент. Один из основателей комсомола.

23/11-25. 9/9/25.

BELGE 2:

Hikmet Kıvılcım yoldaş.

Fakir bir ailenin çocuğu. Tıbbiyede tahsil etmiştir. Tıbbiyede tahsili zamanında Halim² yoldaş kanalıyla Komünist Gençler Birliği'ne ve partiye girmiştir (1921). Gençlik sahasında çalışmıştır. 1925 senesinde tevkif edilmiş İstiklâl Mahkemesi tarafından 7 seneye (belki de 10) mahkûm olmuş ve bir buçuk sene kadar yattıktan sonra yeni ceza kanununun kabulü dolayısıyla hapishaneden çıkmıştır. 1927 senesinde yeniden tevkif edilmiş, 3 ay hapse mahkûm olmuştur. 1928 senesinde yeniden tevkif edildi. Muhakeme neticesinde beraat etti. Fakat Temyiz Mahkemesinin bu kararı bozması üzerine yeniden mahkûm oldu (iki yahut üç ay). Hapishanede bu cezasını doldurmak üzere yataırken 1929 tevkifatı neticesi olan muhakemeye de karıştırıldı ve dört buçuk seneye mahkûm oldu. Mahkûmiyetini Elaziz³ hapishanesinde geçirdi. 933 senesinde tahliye oldu. 1934 senesinde bizzat kendisinin sebebiyet verdiği bir provokasyon dolayısıyla o zaman SeKa⁴ kâtibi bulunan Can (Vâsıf) yoldaşla beraber tekrar tevkif edildi. Dokuz ay kadar yattıktan sonra aleyhine kâfi derecede

delil olmadığı dolayısıyla beraat etti. 34 senesindeki tevkifi şöyle olmuştur: Hikmet, Can'la buluşma yeri olarak provokatör Salih Şerif'in evini kullanıyor. İki defa onun evinde buluşuyorlar ve en sonunda o ev civarında tevkif ediliyorlar. Hikmet Kıvılcım Salih Şerif'in provokatör olduğunu 1929 senesi tevkifatında anlatmış ve hatta Halim yoldaşın ifadesine nazaran yazdığı bir mektupla Merkez Komitesini onun provokasyonundan haberdar etmiştir. Fakat sonradan Hikmet hiç de unutulması caiz olmayan bu vakayı unutmuş. Böylelikle Salih Şerif'ten istifade etmeye kalkmıştır.

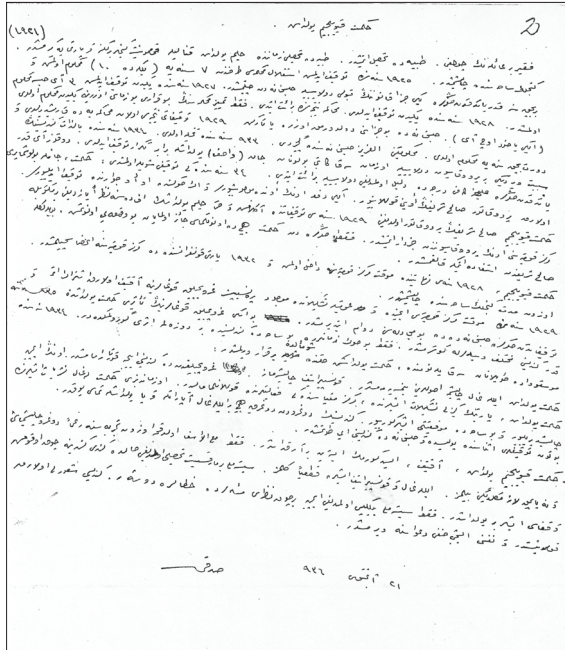
Hikmet Kıvılcım, 1928 senesi nihayetinde Muvakkat Merkez Komitesine dâhil olmuş ve 1932 parti konferansında da Merkez Komitesine aza seçilmiştir. Uzun müddet gençlik sahasında çalışmıştır.

1929 senesinde Muvakkat Merkez Komitesi içinde ve umumiyetle teşkilâtta mevcut prensipsiz grupçuluk kavgalarına aktif olarak iştirak etm[iş] ve tevkifattan sonra hapishanede de bu mücadelesini devam ettirmiştir. Bu eski grupçuluk kavgalarının tesiri Hikmet yoldaşa 935 senesine kadar kendisini muhtelif vesilelerle göstermiştir. Fakat bu son zamanlarda bu

2 Hasan Âli Ediz.

3 Elazığ. Bu tevkifat ve cezaevindeki yaşantıyla ilgili RGASPI'deki raporlar için bkz. *1929 TKP Davası*, Derleyen: Erden Akbulut, TÜSTAV Yayınları, İstanbul, 2005.

4 Merkez Komitesi. Rusça kısaltmasından gelmektedir: Tsentralnyy Komitet (TsK).

sistemli bilgisi olmadığı için birçok nazarı meselelerde hatalara düşer. Kendisi şuurlu olarak komünisttir ve nefisini işçi sınıfı davasına vermiştir.

21 Ağustos 1936

Sıtkı⁵

(RGASPI fond 495, liste 266, dosya 193, yaprak 25)

BELGE 3:

Hikmet Kıvılcımlı, Türkiye Komünist Partisi üyesidir. 1929-1934 arası TKP MK üyesi olmuştur. Türkiye’de komünist faaliyetlerinden ötürü defalarca hüküm giymiş ve toplamda yaklaşık 13 yıl hapis yatmıştır. 1938 yılında 15 yıl hapis cezasına mahkûm olmuştur ve şu anda hapis yatmaktadır. 1939’da hapisten kaçmış, ancak yakalanmış ve yeniden hapse atılmıştır. TKP MK üyesiyken neşriyat ve teşkilat işlerinde çalışmıştır.

sahada kendisinde bir düzelme eseri görülmemektedir. 1934 senesinde Moskova’da toplanan SeKa plenumunda, Hikmet yoldaş hakkında şu mealde bir karar verilmiştir:

Hikmet yoldaş illegal çalışma usullerini benimseyememiştir. Konspiratif çalışamaz. Grupçuluktan da kendisini iyice kurtaramamıştır. Onun için Hikmet yoldaş, partinin gizli teşkilât işlerinde, Merkez mikyasındaki faaliyetlerinde kullanılmamalıdır. O zamandan beri Hikmet legal neşriyat işlerinde çalıştırılıyor ve bu sahada muvaffakiyetli işler görüyor. Kendisinin doğrudan doğruya hiçbir illegal aparatla veya yoldaşla teması yoktur. Bütün tevkifleri esnasında poliste ve hapisanede kendisini iyi tutmuştur.

Hikmet Kıvılcım yoldaş, aktif, iş görmek isteyen bir arkadaşdır. Fakat maalesef oldukça uzun tecrübesine rağmen doğru çalışmasını ve ne yapmak lâzım geldiğini bilmez. İlegal ve konspiratif işlere katienen gelmez. Sistemli bir Marksist tahsili olmadığı halde kendi kendine çok okumuş ve kafası işler bir yoldaştır. Fakat

Хикмет Кивилцмлы, член КПТурции.
С 1929г. по 1934г. был членом ЦК
КПТурции. За коммунистическую
деятельность был много раз
осужден и в общей сложности
сидел около 13 лет в тюрьме в
Турции. Но в 1938г. был осужден
на 15 лет тюрьмы и в настоящее
время находится в тюрьме.
В 1939г. бежал из тюрьмы, но был
пойман и опять возвращен в тюрьму.
Будущий членом ЦК КПТТ работал
на издательской и организационной
работе.
В тюрьме держал себя хорошо.
Был сектантом и эрутированным.
Преданной и честной - товарищ.
Турок. 1902г.р. из бедной семьи.
Жена его тоже сидит в тюрьме.
25.11.42г. Мараи.

5 O dönem TKP’nin Merkez Komitesi sekreteri olan Reşat Fuat (Baraner).

6 Karısı olarak kast edilen, o dönemde Dr. Hikmet Kıvılcımlı’nın hayat arkadaşı olan ve 1938 Donanma Davası’nda mahkûm edilmiş bulunan Fatma Nudiye Yalçı’dır.

7 O dönem TKP’nin Komünist Enternasyonal Yürütme Kurulu nezdindeki temsilcisi İsmail Bilen.

Hapiste iyi tutum sergilemiştir. Sekter ve grupçu tavır almıştır. Sadık ve dürüst bir yoldaştır. Türktür. 1902 doğumludur. Fakir ailedendir. Karısı⁶ da hapis yatmaktadır.

25.XI.42 Marat⁷

(RGASPI fond 495, liste 266, dosya 193, yaprak 8)

BELGE 4:

12.7.1971

(...)

1951 “Harbiye Tevkifatı”ndan sonra bir kaç kişiden işittim. Meğer büyük “Konspiratör”ler benim için şöyle derlermiş:

“- İyi hoş, poliste bir yol bile provokasyona düşmedi; ama, boyu uzun. Konspirasyona gelmez. Gizli işte çabuk göze batarak yakayı ele veriyor.”

Ve o keskin konspiratörlerin 1945 ile 1950 gibi 5 yıl içinde 5 ay sürekli “Konspirasyon” yapmaksızın, o alçak boyları ile ha bire ensele-nip yıllarca hapisanede yatışlarına ne demeli? Bana o rivayeti aktaranlardan en iki yüzlüsü bile:

“- Rezalet, ama, öyle şayia çıkarttılar. Bu da, insanın boyu da bir örgüt meselesi yapılır mı?” demişti. O dehşet içinde çalınırken, ben gülmüştüm. Ağlanacak her şeyimize gülme diyalektiği alınıyazımızdı.

Bu çağrışımlar neden kalemime takıldı?

O bizim “Tard” havadisinden.

Kimseyi “kişi” olarak düşman bilmedim. Poliste en tabansızca provokasyona düşenleri bile horlamamaya çalıştım. “Herkes, anadan doğma işkenceye dayanıklı olamaz, ya!” diyordum. Tabandaki işçi arkadaşlardan başka herkesin içinde güç sakladığı hıncıyla karşılaştım. Buna yüz defa tanık oldum. Artık alışmam, “tabii görmem” gerekti. 101’inci kez, gene

gözlerime inanamayarak şaşım. Devrimcilik inancımın sonra en güçlü yanıma şaşma kabiliyetim olmalı. Her yapıları, aklım aşırıca olağan sayarken, duyularım “sürpriz” gibi karşıladı. Acı acı gülererek, düşünüyorum: Parti kayıkcağızında bunca safralar varken, bana mı bir yercik çok görülmüş?

Ne “yecik!” M.B.⁸ ikide bir:

“- Bunlar Türkiye’de iktidara gelseler, ilk asacakları bizleriz.” derdi. O nedenle dışlarını gıcırdata gıcırdata “Bunlar”a karşı düşmanlığını sönmeyen bir kin olarak besledi. O genç. Cancağızı da taze olduğundan tatlı, besbelli. Hor görmedim. Ben yaşlı olmakla kalmadım, kanserlileştim de. Kan bir yıldır hiç durmadı. En çok 5 ile 10 yıl arası yaşarım. Çiçeğim burnumda sıırım gibi Gençlik Başkanı iken de canımı herkesinkinden tatlı sayamadım. Onun için, yaşlandıkça hoşgörülüğüm arttı. Marks’ın pek sevdiği: “Homo sum (insanım), insancıl olan hiç bir şey bana yabancı kalmaz.” deyimi içimde gittikçe derinleşti. Yılanın ısırması, akrebin sokması ne ise, insanların sınıflı toplum ortamında tepişmeleri ve ısırmaları, sokmaları da o...

“Niş’i akrep ne ez pey’i kin est”

“Muktezâ’yi tabiateş in est.”

(Akrebin sokuşu kin beslediğinden değil, doğası gereğindendir.) .

Bizi de kim bilir hangi akrep dost görüne-rek sokmuş; hangi yılan, aşağılık kompleksine kişiliğimde bir deşarj bulmak için gizlice ısırılmış. Bir Parti, ne denli gizli olursa olsun, gerçekten Parti ise: Üye alma gibi, üye atma nedenleri ve gerekçeleri de tüzüğünde madde madde sayılır. O maddeler, en gaddar burjuva adaletinin bile insanlara tanıdığı “Savunma Hakkı” vermeden; hangi yargı ile mahkûmiyet kararına yol açar? Şimdiye dek kimse bana şu veya bu anlamda bir tüzük maddesi sayarak, ne diyeceğimi sormadı.

8 Mihri Belli.

9 Şefik Hüsnü Deymer.

10 Hasan Âli Ediz.

11 Eczacı Vasıf Onat.

Anlaşılan, olmuş. Kim yapabilir bunu?

Örgütte ikinci, üçüncü kerte gelenlerin işi olamaz. Şefik Ağa'nın⁹ sözü geçen mektuplarından birinde: "Ufak bir pürüz" dediği o olabilir mi? Karşılığım: "Babamın çiftliğinde ben de dinlenmek isterdim." oldu. Ona içerleyip, kendisini "Baba çiftliğinde parazit" saydığımı içerleyip: "Öyleyse dur ben de sana göstereyim!" demiş olabilir mi? 1950-51 karşılaşmamız gözüm önünden geçti. Öyle yapmış adama benzetemedim. Onu çok "Bay diplomat" sayanlar var. Ben inanmıyorum. Öyleyse çok şaşarım.

1936'larda, "Böcür"¹⁰ "Kara Patron"¹¹ bizim "Ludvig Feuerbach" tercümesini iyice baltalıyorlardı. Bir gün dayanamadım, bağırdım:

"- Bir gün İşçi Sınıfı iktidara gelse, sizi Menşevik diye kurşuna dizer. Sabotajdır yaptığınız!"

"Kara Patron" bozularak:

"- O belli olmaz, dedi, kimin Menşevik olacağı?"

"- Böcür", o her zamanki tam "kısa boylu fitne"liğiyle, sinsice bir tehdit savurduydu:

"- Yahu! Biz bunu Parti'den atalım diyenlere karşı o kadar savunuyoruz. O bize ne yapıyor!"

Fazla konuşmadım, sormayı küçüklük saydım. Ama, sözleri unutmam. 1936 yılı. Marksizm Kütüphanesi ile içeride kurallarını hazırladığım Strateji planına uygun Legalite taktiğini uygulayarak, bir çıkış açıyorum "Parti"ye. Oradakiler (Kimler? Sormayı, önemsemek bildim. Bu da aşırı kendine güven, belki de gurur olacak), beni arkadan vurma zorlamasında.

O yıla dek "Merkez" biz, "Nâzım"ın¹² yarı hınçla: "Triumvira" (üçler diktası) dediği üçümüzdek: (Ben - Böcür - Kara Patron).. Şimdi üçümüz dışında hangi "yetki" taslakları, biri-

mizi kancıkça vurmaya tasarlamış olabilirdi? Öğrenmeyi bile küçülme olarak yanıma uğratmadım.

Benim açtığım, yürüttüğüm "Legalite Taktiği"ne neredeyse zorla kattığım Böcür ve Kara Patron'la üçümüz, sonra "Parti"nin de resmen tanıdığı bir merkez organı idik. Bu organda güç görevimi yaparken beni "atmak" isteyecek olanı arar mıydım? Sorar mıydım? O zaman, başkaları arasında: "Ben Türkiye'nin Stalin'iyim" dediğine Böcür'le Kara Patron'dan öğrendiğim bir surat belirir gibi oldu. Aynı suratın, daha beş altı ay önce, Kara Patron'la ben içeriye düşmeden, Tekke hücreme gelip, Böcür ve C.¹³ arasındaki iğrenç sidik yarışından ağlarca yaka silktiğini düşünmüştüm. Böcür beni o surata karşı kışkırtmak, küçük burjuvaştırmak istiyordu. Ben açıkça ve safça:

"- Fena değil, demiştim: Türkiye'de bir devrimcinin Stalin olmak ideali güzel şey. Ancak, Devrim açısından, bir ülkede Stalin'in yetişmesi için, daha önce o ülke Lenin'inin zafer kazanması gerekir."

Kapanmıştı o konu.

Neden sonra, şu işsiz günlerimde, geçmişin muhasebesini yapıyorum. R.F.'ın¹⁴ gitgide nasıl suskun, çatkın bronzlaşmış yüzü beliriyor. O mu? Herhalde 1936'larda böyle bir niyet geviş getirilmiş olmalıydı. Böcür'le Kara Patron, Ankara Caddesi'nde tutamak bulunca, hele kendilerini son Menşeviklikle ithamımdan beri, yavaşça Marksizm Bibliyoteği'nden¹⁵ koptular. Kaydıkları yeri sezer gibiydim. Benden fellek fellek sakladılar. Bursa'da bir ağaca 1 Mayıs günü çizilmiş orak-çekiç davasından tevkif edilişim onlara fırsat ve gün doğmuş gibi geldi. "Ludwig Feuerbach"a yazmış ve bastırmış olduğum önsözü yok etmek için birinci formayı atmışlar ve kitaptan ("içeride" bulunduğum bahanesiyle) adımı çıkartmışlardı. Orak-Çekiç'ten çabuk beraat edip döndüm.

12 Nâzım Hikmet.

13 Baytar Cevdet, parti adıyla Fahri.

14 Reşat Fuat Baraner.

15 Kıvılcımlı'nın kurduğu yayınevini adı.

İki arkadaşın, bana yakın olan kadını¹⁶ ziyafete çağırarak fethetmek istediklerini ve şiddetle reddedildiklerini öğrendim. Yüzlerine vurmam. Olur ya. Kadın onları isterse, yapılacak işim kalmazdı. Ancak bu kerte “zebunküslük” midemi bulandırdı.

Çok geçmedi. Kendi elimle “Parti”ye mal ettiğim Marksizm Bibliyoteği’nde ondan sonra uğradığım sabotaja karşı, “Emekçi Kütüp-

hanesi” serisini açtım. “Kapital” ve benzeri yayınlara girildi. “Demokrasi: Türkiye Ekonomi - Politikası” kitapçığımla Günün Meseleleri serisine başladım. “Emperyalizm” Ağırceza da beraat etti.

(Dr. Hikmet Kıvılcımlı, **Bütün Eserleri 16: Günlük Anılar**, 2. Basım, Sosyal İnsan Yayınları, İstanbul, Nisan 2010, s.229-232)

16 Fatma Nudiye Yalçı.